
Overgang til IFRS

Konsekvenser for udlånspotential

Lars Jensen

14/10/2014

Sammenfatning

Den lempelige finansielle regulering i 00'erne var i flere tilfælde konjunkturførstærkende og medvirkede til at skabe et større råderum for udlånsvæksten i den finansielle sektor. Blandt de væsentligste elementer i denne regulering var Basel II regelsættet og overgangen til IFRS-regnskabsprincippet ved indgangen til 2005.

Basel II regelsættet gav bl.a. kreditinstitutterne mulighed for at anvende interne modeller (IRB-modeller) til opgørelsen af risikovægtene på deres krediteksponeringer. IRB-modellerne gav kreditinstitutterne en betydelig reduktion i risikovægtene på udlån og dermed også et løft i solvensen.

Modellerne blev først implementeret i 2007/2008, men institutterne var flere år i forvejen bekendt med det solvensløft, som overgangen ville give. De kunne derfor træffe strategiske beslutninger om udlånsvæksten på baggrund af dette i årene op til implementeringen. Betydningen heraf er dog svær at vurdere. Til gengæld kom selve solvensløftet først for alvor med virkning fra 2008, dvs. samme år som den finansielle krise eskalerede. Det har givet luft ift. de regulatoriske mindstekrav, og har derfor formentlig reduceret behovet for at nedbringe balancerne under krisen.

De gode konjunkturer i den første halvdel af 0'erne havde betydet få tab i kreditinstitutterne og en høj grad af optimisme blandt långivere, lovgivere, rating bureauer og samfundet som et hele. Dette medførte et konjunkturaflødt fald i risikovægtene, som ligeledes var med til at skabe et ekstra potentiale for nye udlån.

Overgangen til IFRS betød bl.a. en ændring i princippet for, hvornår kreditinstitutter skulle lave hensættelser/nedskrivninger på deres udlån. Overgangen betød en ændring fra et forsigtighedsprincip til et neutralitetsprincip og medførte en betydelig reduktion i kreditinstitutternes hensættelser. Den samlede effekt anslås at have forøget udlånspotentialet med ca. 272 mia. kr. i Danmark.

Overgangseffekten til de nye regnskabsprincipper i 2005 havde en effekt på pengeinstitutternes nedskrivninger på 6,4 mia. kr. Med en gennemsnitlig risikovægte på 54 og en gennemsnitlig solvensprocent¹ på 13,2 pct.² skabte forøgelsen af egenkapitalen på 6,4 mia. kr. i 2005 derfor fornyet udlånspotentialt på minimum 89,8 mia. kr. i pengeinstitutterne ved uændret solvens og risikovægte. Realkreditinstitutterne forøgede deres egenkapital med ca. 785 mio. kr. I 2005 var deres gennemsnitlige risikovægte 47 og den gennemsnitlige solvensprocent på 12,7 pct.³ Deres udlånspotentialt steg således med 13,2 mia. kr.

Det kan ikke aflæses af regnskaberne, hvad de årlige nedskrivninger ville have været efter de gamle regnskabsprincipper i perioden 2005 til 2007. Men nedskrivningsprocenten falder

¹ Solvensprocenten angiver andelen af basiskapital i forhold til de risikovægtede aktiver.

² Finanstilsynet og egne beregninger: http://www.finanstilsynet.dk/graphics/Finanstilsynet/Publikationer/penge2005/kap2_02.htm

³ Finanstilsynet og egne beregninger: http://www.finanstilsynet.dk/graphics/Finanstilsynet/Publikationer/realkredit2005/kap2_02.htm

markant i disse år. For pengeinstitutterne faldt nedskrivningsprocenten fra 1,9 pct. i 2004 til 0,5 pct. i 2007. En del af dette kan tilskrives de gode konjunkturer – og lave tabstal i kreditinstitutterne, men en del kan også tilskrives ændringer i nedskrivningsprincippet, herunder den såkaldte 'objektive indikation af værdiforringelse'.

Ændringen i regnskabsprincippet medførte, at de akkumulerede hensættelser blev reduceret med 26,5 pct. ved indgangen til 2005. For at vurdere effekten af ændringen i den efterfølgende periode frem til og med 2007 er det ligeledes antaget, at ændringen medførte en reduktion i årets nedskrivninger på 26,5 pct. i alle tre år, samt at de årlige tilbageførte nedskrivninger/hensættelser blev 26,5 pct. lavere, end de ville have været efter det gamle princip. På baggrund af denne antagelse blev nedskrivningerne i perioden 2005-2007 reduceret med ca. 11,2 mia. kr. for pengeinstitutterne og ca. 785,2 mio. kr. for realkreditinstitutterne. Givet gennemsnitlige risikovægte og solvensprocenter over perioden forøgede dette udlånspotentialt med ca. 174,5 mia. kr.

Alt i alt skønnes det, at udlånspotentialt blev øget med ca. 272 mia. kr. i perioden 2005-2007 som en konsekvens af ændringerne i regnskabsprincippet. Dette svarer til ca. 45 pct. af indlånsunderskuddet da det toppede i 2008.

Overgangen til IFRS og Basel II skabte dels et løft i kreditinstitutternes egenkapital og solvens i 2005 og en forventning om et yderligere solvensløft i 2007/2008 når IRB-modellerne blev implementerede. Kreditinstitutterne kunne vælge mellem følgende strategiske dispositioner i forhold til den forøgede solvens:

- 1) Operere med en højere solvensprocent end man havde gjort hidtil.
- 2) Udbetale dividende /tilbagekøbe aktier
- 3) Forøge udlånsvæksten

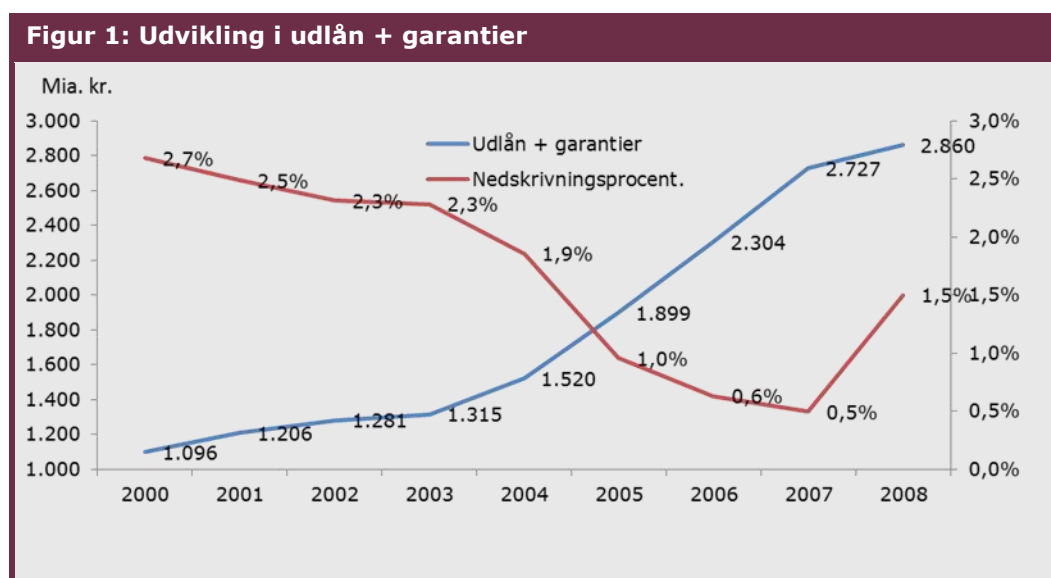
Institutterne valgte en kombination af 2) og 3) og en stor del gik til øget udlånsvækst. I perioden 2000 til 2004 havde pengeinstitutterne haft en årlig udlånsvækst på 8,5 pct. Den årlige vækst steg til 21,5 pct. i perioden 2004-2007, hvilket bl.a. kan tilskrives de ovennævnte forhold.

Institutterne valgte at øge udlånsvæksten markant fra 2004, hvilket også skabte et stigende indlånsunderskud. Frem til 2004 var der nogenlunde balance mellem pengeinstitutternes indlån og udlån. I de efterfølgende år kunne væksten i indlånene dog ikke følge med udlånsvæksten. Da der samtidigt var let adgang til billig fremmedkapital på de internationale kapitalmarkeder valgte de danske pengeinstitutter i en vis udstrækning at finansiere udlånsvæksten via obligationsudstedelser og korte lån via pengemarkedet. Dette gjorde, at der i perioden 2005 til 2007 blev opbygget et betydeligt indlånsunderskud.

Det særlige ved dette forløb ses i en sammenligning med udviklingen i f.eks. Sverige. I Sverige medførte overgangen til IFRS ikke en tilsvarende reduktion i nedskrivningsprocenten og der kom heller ikke en lige så kraftig forøgelse af udlånsvæksten i 2005 til 2007.

1 Udlånsudviklingen i 00'erne

Perioden fra 2000 og frem til sommeren 2008 var præget af generelt gode konjunkturer for dansk økonomi. For de danske kreditinstitutter betød det kraftig udlånsvækst og et lavt niveau for nedskrivninger, jf. figur 1.

Kilde: Finanstilsynet

Nedskrivningsprocenten falder fra 2,3% i 2003 til 0,6 % i 2006. Samtidigt sker der en meget betydeligt vækst i udlån og garantier fra 2003 til 2007. Disse stiger fra 1.315 mia. til 2.727 mia. – altså mere end en fordobling.

En del af forklaringen på den faldende nedskrivningsprocent var overgangen til IFRS-regnskabsprincippet i 2005.

2 Overgangen til IFRS-regnskabsprincippet i 2005

Overgangen til IFRS-regnskabsprincippet betød flere ændringer for de danske kreditinstitutter.

Tidligere havde kreditinstitutterne kunne lave en vurdering baseret på et forsigtighedsprincip af, hvor meget der skulle hensættes på et givent lån. Fra myndighedernes side var der en opfattelse af, at kreditinstitutterne brugte denne subjektivitet til at udligne over konjunkturerne, så der blev hensat relativt meget i de gode år, som så kunne tilbageføres i de dårlige år. Det betød også, at der var mulighed for at udskyde skattebetalinger, hvilket isoleret set medførte et provenutab for det offentlige.

Med overgangen til IFRS blev kreditinstitutterne frataget en stor del af denne subjektivitet, da det herefter var mere objektive kriterier, som skulle lægge til grund for, om der skulle nedskrives på et givet låneengagement. En såkaldte 'objektiv indikation på værdiforringelse'.

Nedenstående citat fra Nationalbanken 2007 (Finansiell stabilitet) beskriver kort regnskabsændringen:

"Nye regnskabsregler trådte i kraft 1. januar 2005. Reglerne medfører bl.a., at hensættelser til fremtidige tab ikke længere følger et forsigtighedsprincip, men i stedet et neutralitetsprincip. Forsigtighedsprincippet betød, at pengeinstitutterne tidligere både hensatte til tab, der vurderedes som uundgåelige (B-hensættelser), samt til sandsynliggjorte tab (A-hensættelser). Neutralitetsprincippet betyder derimod, at pengeinstitutterne kun må nedskrive et engagement, når der er objektiv indikation på værdiforringelse".

Overgangen til neutralitetsprincippet, herunder den objektive indikation på værdiforringelse betød, at den subjektive fleksibilitet i institutternes skøn blev indsnævret. Dette illustreres blandt andet af en afgørelse fra Fondsrådet i 2005. Her vurderede rådet, at forøgelsen af en banks gruppevis nedskrivninger var baseret på udlånsvæksten og ikke i observerbare data for værdiforringelse. Derfor var sådanne nedskrivninger ikke tilladte ift. den nye lovgivning, jf. boks 1.

Boks 1: Afgørelse fra Fondsrådet i 2005 vedrørende nedskrivninger

Banken, hvilken afgørelsen vedrører, havde skønnet en generel nedskrivningsprocent for grupper (erhverv og privat) i regnskabsåret 2005. Dermed blev stigningen i bankens gruppevis nedskrivninger og hensættelser i årets løb et udtryk for stigningen i bankens udlånsvækst og forøgede garantistillelser.

Fondsrådet lagde vægt på, at instituttet således ikke havde kunne foretage en direkte sammenkædning mellem den faktiske udvikling og de indregnede tab ud fra kriteriet om objektiv indikation for værdiforringelse, som i regnskabsbekendtgørelsens paragraf 53, stk.3.

Fondsrådet vurderede, at iflg. de nye regler, kan:

"... Udlånsvækst alene [kan] således ikke medføre en forøgelse af de gruppevis nedskrivninger, idet forudsætningen for en nedskrivning i henhold til regnskabsbekendtgørelsens paragraf 53, stk. 3 er, at der skal være indtruffet ændringer i observerbare data, som indikerer, at der er indtruffet et fald i de forventede fremtidige betalinger fra den pågældende gruppe".

På baggrund af denne vurdering traf Fondsrådet afgørelse. Banken blev påbudt at offentliggøre korrigerede/supplerende information til årsrapporten for 2005, samt at lade de korrigerede fejl indgå i næstkommende regnskab.

Kilde: Fondsrådet.

3 Overgangseffekten 2005

Ændringerne i regnskabsprincipperne betød, at hensættelserne blev reduceret væsentligt, jf. tabel 1. For pengeinstitutterne medførte det et fald på 4,83 mia. kr., og for realkreditinstitutterne et fald på ca. 644 mio. kr.

For pengeinstitutterne svarer dette til et fald på 0,42 pct. point i nedskrivningernes andel af udlån og garantier, mens det for realkreditinstitutterne giver et fald på 0,05 pct. point. Samlet set er der tale om et fald på 5,47 mia. kr. i de akkumulerede hensættelser og 0,22 pct. point i nedskrivningsandelen.

Tabel 1: Fra hensættelser til nedskrivninger						
Kreditinstitut	Akkumulerede hensættelser (mia. kr.)			Nedskrivningsprocent (pct.)		
	Ultimo 2004	Primo 2005	Ændring	Ultimo 2004	Primo 2005	Ændring
Danske Bank	9.641	5.624	-4.017	1,32	0,77	-0,55
Nordea Danmark	5.099	4.585	-514	1,90	1,71	-0,19
Jyske Bank	1.866	1.760	-106	2,15	2,03	-0,12
Sydbank	1.521	1.326	-195	2,63	2,29	-0,34
Pengeinstitutter i alt	18.127	13.295	-4.832	1,58	1,16	-0,42
Nykredit Realkredit Koncernen	1.593	1.110	-483	0,25	0,17	-0,08
Realkredit Danmark	420	284	-136	0,08	0,05	-0,03
BRF Kredit	267	242	-25	0,19	0,17	-0,02
Realkreditinstitutter i alt	2.280	1.636	-644	0,17	0,12	-0,05
Kreditinstitutter i alt	20.407	14.931	-5.476	0,83	0,61	-0,22

Kilde: Institutternes årsregnskaber.

Da pengeinstitutterne i tabel 1 stod for 75 pct. af sektorens samlede udlån antages det, at den samlede effekt af regnskabsændringen for pengeinstitutternes nedskrivninger bliver 6,4 mia. kr. (4,8 mia. /0,75). Under samme antagelse bliver den samlede effekt for realkreditinstitutterne 795 mio. kr. (644/0,81).

Foruden denne "overgangseffekt", medfører regnskabsændringen også, at der fra og med 2005 nedskrives mindre hvert enkelt år, end der ville være blevet efter de gamle regnskabsprincipper.

4 Effekten 2005-2007

Regnskabsændringen primo 2005 medførte, at de akkumulerede hensættelser for pengeinstitutterne falder fra 18,1 mia. til 13,3 mia., hvilket svarer til et fald på 26,5 pct. (28,2 pct. for realkreditinstitutterne), jf. tabel 1.

For at udarbejde et skøn for stigningen i udlånspotentialer som en konsekvens af de nye regnskabsregler, må vi først anslå, hvad de akkumulerede årlige nedskrivninger og tilbageførsler ville have været under de gamle regnskabsprincipper. For at vurdere dette tages udgangspunkt i nedenstående ligning (1):

$$(1) \quad Akk^u = Akk^p + N - T + a$$

Hvor Akk^u er de akkumulerede nedskrivninger ultimo året, som er lig med de akkumulerede nedskrivninger primo året, Akk^p , plus årets nedskrivninger, N , minus årets tilbageførte hensættelser, T , plus andre justeringer, a .

Vi vil i det efterfølgende antage, at regnskabsændringen medførte en reduktion i årets nedskrivninger på 26,5 pct. som observeret i tabel 1.

Det nye hensættelsesprincip har sandsynligvis også have medført en reduktion af tilbageførslerne de efterfølgende år. Skønnet herfor er usikkert og konjunkturafhængigt. Det antages, at institutternes tilbageførsel af hensættelser også blev forøget med 26,5 pct.

På baggrund af ovenstående antagelser og (1) kan det beregnes, hvad de akkumulerede nedskrivninger ultimo året ville have været under de gamle regnskabsregler, Akk^u , jf. (2):

$$(2) \quad Akk^u = Akk^u + 1,265 \cdot N - 0,735 \cdot T + a$$

Det beløb der er frigjort og som kan geares (og belånes) som en konsekvens af de nye regnskabsregler, kan dermed beregnes, jf. (3):

$$(3) \quad \hat{E}_t = Akk^u_t - Akk^u_t \Rightarrow 0,265 \cdot (N_t + T_t) \quad t = 2005, 2006, 2007$$

Data for nedskrivninger, N , og tilbageførte hensættelser, T , kan findes i noterne i institutternes årsrapporter, jf. tabel 2.

Den samlede kapital som "frigøres" til potentielle udlån, som en konsekvens af overgangen til de nye regnskabsprincipper, kan dermed skønnes som den rene overgangseffekt fra 2004 til 2005, Eff_{2005} , plus summen af de årlige beregnede værdier fra 2005-2007, \hat{E}_t , som i (4):

$$(4) \quad K = Eff_{2005} + \sum_{t=2005}^{2007} \hat{E}_t$$

Af data fra tabel 1 kombineret med institutternes relative andele af de samlede sektorer fandt vi for summen af penge- og realkreditinstitutter at:

$$(5) \quad Eff_{2005} = \frac{4,8}{0,75} + \frac{0,644}{0,81} = 7,2 \quad mia.kr.$$

Tabel 2: Årlige nedskrivninger og tilbageførsler af hensættelser (mio. kr.)						
Kreditinstitut	Årets nedskrivninger, N			Årets tilbageførte hensættelser, T		
	2005	2006	2007	2005	2006	2007
Danske Bank	2.448	1.475	3.196	4.061	2.139	3.473
Nordea Danmark	968	1.301	955	1.302	1.945	970
Jyske Bank	55	-376	176	61	104	34
Sydbank	1.126	1.136	944	953	1.211	1.453
Pengeinstitutter i alt	4.597	3.536	5.271	6.377	5.399	5.930
Nykredit Realkredit Koncern	240	112	147	443	435	158
Realkredit Danmark	43	42	37	187	74	55
BRF Kredit	51	14	77	145	98	42
Realkreditinstitutterne i alt	334	168	261	775	607	255
Kreditinstitutter i alt	4.931	3.704	5.532	7.152	6.006	6.185

Kilde: Institutternes årsrapporter

For at få den samlede effekt skal der til de 103 mia.kr. lægges de årlige effekter fra 2005-2007 til.

Samlet for pengeinstitutter, P , i tabel 1 og 2, kan vi på baggrund af data fra tabel 2 regne effekten fra 2005-2007, jf. (6):

$$(6) \quad \sum_{t=2005}^{2007} \hat{E}_t^P = 8,4 \text{ mia.kr.}$$

Og anslået for den totale pengeinstitutsektor i Danmark, jf. (7):

$$(7) \quad \frac{\sum_{t=2005}^{2007} \hat{E}_t^P}{0,75} = \frac{8,4}{0,75} = 11,2 \text{ mia.kr.}$$

Givet et gennemsnit over de tre år af de gennemsnitlige risikovægte på 55 og en gennemsnitlig solvensprocent på 13,1 forøgede disse 11,2 mia. kr. udlånspotentialt med ca. 155,4 mia.kr., jf. boks 2.

Samlet for de totale realkreditinstitutter, jf. (8):

$$(8) \quad \frac{\sum_{t=2005}^{2007} \hat{E}_t^R}{0,81} = \frac{636}{0,81} = 785,2 \text{ mio.kr.}$$

Givet et gennemsnit over de tre år af de gennemsnitlige risikovægte på 46,3 og en gennemsnitlig solvensprocent på 12,4 forøgede disse 785,2 mio. kr. udlånspotentialt med ca. 13,7 mia.kr.

Boks 2: Fra frigivelse af kapital til udlånspotential

Nedenstående eksempel er for et institut med gennemsnitlige risikovægte på 55 pct. og en solvensprocent på 13,1 pct.

Aktiver = 100 mia.kr.

Gns. Risikovægt = 55 pct.

Risikovægtede aktiver = 55 pct.

Basiskapital = 7,205 mia.kr.

Solvens pct. = $7,205/55 = 13,1$ pct.

Får instituttet tilført 11,2 mia. kr. i kapital med uændret solvensprocent og gennemsnitlige risikovægte, kan aktiver beregnes vha. (1):

$$(1) \quad 0,131 = \frac{7,21+11,20}{0,55 \cdot \text{Aktiver}} \Leftrightarrow \text{Aktiver} = \frac{7,21+11,20}{0,55 \cdot 0,131} = 255,4 \text{ mia.kr}$$

Dermed er den frigivne kapital til potentielle udlån givet ved $255,4-100=155,4$ mia. kr.

5 Den samlede effekt

Den samlede frigjorte kapital er skønnet til at være ca. 19,2 mia. kr., jf. (9):

$$(9) \quad K = 7,2 + 11,2 + 0,79 = 19,18 \text{ mia.kr.}$$

Hvor de 7,2 er den rene overgangseffekt og 11,2 og 0,8 er effekten fra 2005-2007 for henholdsvis penge- og realkreditinstitutter.

Vi kan anslå den samlede forøgelse af udlånspotential, som en konsekvens af overgangen til de nye regnskabsprincipper, som overgangseffekten i 2005 og effekten fra 2005-2007 for pengeinstitutterne på de 244,27 mia. kr., plus den tilsvarende effekt på de 27,61 mia. kr. for realkreditinstitutterne. Således skønnes udlånspotential at være blevet forøget med ca. 272 mia. kr. i perioden 2005-2007.

Til sammenligning anslås det i Erhvervs- og Vækstministeriets rapport om årsagerne til finanskrisen udarbejdet af det såkaldte Rangvid-udvalg, at overgangen til IFRS i årene inden krisen øgede udlånspotential i størrelsesordenen 175-350 mia. kr.⁴

⁴ Jf. boks 7.1, s. 150 i rapporten om finanskrisens årsager fra Erhvervs- og Vækstministeriet. I rapporten skønnes det at overgangseffekten i 2005 er ca. 10 mia. kr. hvor de 6 mia. kr. er den rene overgangseffekt og de 4 mia. kr. er skøn for gradvise tilpasninger. I rapporten står der; 'Effekten på de samlede nedskrivninger ved indgangen til den finansielle krise ultimo 2007 kan forsigtigt skønnes at være i størrelsesordenen ca. 25-50 mia. kr. Det er summen af tilbageførslerne og efterfølgende lavere hensættelser. Med en gennemsnitlig gearing blandt pengeinstitutter på 7, blev den samlede udlånskapacitet i årene 2005-07 alt andet lige forøget i størrelsesordenen 175-350 mia. kr.', [Den Finansielle Krise I Danmark – årsager, konsekvenser og læring, s. 157].